

Barns rätt i fokus?

Barns perspektiv på sina rättigheter under covid-19-pandemin i Sverige

Mazen Baroudi

Mazen Baroudi, forskare, Institutionen för epidemiologi och global hälsa, Umeå universitet.

E-post: Mazen.baroudi@umu.se

DOI:

Denna studie undersöker barns upplevelser och perspektiv på sina rättigheter under COVID-19-pandemin. Genom kvalitativa metoder visade data från 22 barn i Umeå hur pandemin påverkade barnens liv och skolgång. Barnen uppskattade Sveriges hantering av pandemin men tyckte samtidigt att deras fysiska och mentala hälsa påverkades negativt. Distansundervisningen medförde flera utmaningar, inklusive tekniska ojämlikheter och bristande stöd från lärare. Barnen betonade behovet av bättre kommunikation och informationsdelning, samt föreslog fler kanaler för att kommunicera med beslutsfattare. De framhöll också vikten av investeringar i skolhälsa och åtgärder mot ojämlikhet och diskriminering. Resultaten understryker betydelsen av att integrera barnens perspektiv i beslutsfattande och krisberedskap för att säkerställa att deras rättigheter skyddas och främjas. Denna studie belyser vikten av barnens röster för att skapa en mer rättvis och inkluderande framtid.

This study explores children's lived experiences and perspectives on their rights during the COVID-19 pandemic. Through qualitative methods, data was collected from 22 children in Umeå, showing how the pandemic affected their lives and learning. The children appreciated how Sweden handled the pandemic but also felt that their physical and mental health was negatively affected. Distance learning posed several challenges, including technological inequalities and lack of support from teachers. Children emphasised the need for better communication and information sharing and suggested more channels to communicate with decision-makers. They also emphasised the importance of investing in school health and addressing inequalities and discrimination. The findings emphasise the importance of integrating children's perspectives into decision-making and crisis preparedness to ensure that their rights are protected and promoted. This study highlights the importance of children's voices in creating a more equitable and inclusive future.

Inledning

I samband med COVID-19-pandemin införde länder åtgärder och strategier för att begränsa spridningen av viruset. Åtgärderna varierade från hygieninstruktioner, social distansering och karantän för bekräftade fall till mer strikta åtgärder såsom skolstängningar, gränsstängningar och total nedstängning [1, 2]. Medan 60% av barnen globalt levde i länder med total nedstängning, vilket påverkade deras utbildning och sociala kontakter [3], skilde sig Sveriges strategi från många andra länders genom att implementera mer avslappnade åtgärder. Förebyggande åtgärder inkluderade att undvika stora sammankomster, hygienrekommendationer, och att hålla avstånd till andra. Grundskolor hölls öppna och gymnasieskolor övergick till distansundervisning under endast en termin [4].

FN:s konvention om barnets rättigheter, som antogs 1989 och trädde i kraft 1990, är det mest omfattande internationella instrumentet för barns rättigheter [3]. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som säkerställer barns civila, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter [5]. Konventionen kräver att regeringarna vidtar åtgärder för att skydda och främja barns rättigheter och uppmuntrar regeringarna att engagera barn i beslutsprocesser som påverkar dem. Artikel 12 i barnkonventionen stadgar att barn har rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem [5].

Sverige har varit en progressiv förespråkare för barns rättigheter, något som har stärkts genom lagstiftningsreformer, vilket från 2020 ledde till en inkorporering av FN:s barnkonvention i den svenska lagen [6]. Sverige har aktivt arbetat med att implementera konventionens principer genom flera initiativ. Bland annat har Sverige etablerat ett omfattande barnskyddssystem, utsett en nationell ombudsman som ska verka för barns rättigheter, och involverat barn i beslutsprocesser genom skol- och ungdomsråd. Sverige har också infört politik som syftar till att minska barns fattigdom och ojämlikhet genom ett omfattande socialt välfärdssystem.

Tidigare studier har undersökt aspekter av Sveriges hantering av pandemin [7], men många av dem involverade inte barn direkt eller så utforskade studierna endast barns upplevelser och tillgång till information [8-10]. Att förstå barns upplevelser ger viktiga insikter för att säkerställa deras rättigheter under pandemin. Denna studie syftar till att fylla forskningsgapet genom att undersöka barns perspektiv på sina rättigheter under COVID-19-pandemin i Sverige och identifiera politik och praxis för att skydda och främja deras rättigheter.

Metod

Denna kvalitativa studie använde fokusgruppsdiskussioner för att utforska perspektiven hos svensktalande barn i åldrarna 10 till 16 år som bodde i Umeå

under covid-19-pandemin 2020–2022. Vi genomförde 5 fokusgruppsdiskussioner med 22 deltagare (8 flickor och 14 pojkar) med olika bakgrunder vad gäller födelseort (12 var födda i Sverige och 10 var födda utanför Sverige) och bostadsområden. Fokusgruppsdiskussionerna hölls mellan februari 2023 och januari 2024, i samarbete med en fritidsorganisation i Umeå, vilket säkerställde tillgänglighet och komfort för deltagarna.

Vi diskuterade artikel nummer 2 (ingen diskriminering), 3 (barnets bästa), 6 (liv, överlevnad och utveckling), 12 (hänsyn till barnets åsikter), 23 (barn med funktionsnedsättningar), 24 (hälsa), 26 (social trygghet och stöd), 27 (skälig levnadsstandard), 28 och 29 (utbildning) samt 31 (lek, vila och fritid).

Datainsamlingen involverade barnvänliga versioner av artiklarna i FN:s barnkonvention som diskussionsguider, tillsammans med öppna frågor som fokuserade på deltagarnas förståelse av sina rättigheter och hur COVID-19-pandemin kan ha påverkat dessa rättigheter. Deltagarna diskuterade sätt att upprätthålla dessa rättigheter och föreslog åtgärder för samhället och regeringen för att bevara barns rättigheter. Diskussionerna varade mellan 80 och 100 minuter med pauser och fika. Diskussionerna spelades in, transkriberades ordagrant och kompletterades med moderatorns och deltagarnas anteckningar. Tematisk analys enligt Braun och Clarke [11], användes för dataanalys, vilket möjliggjorde identifiering av återkommande mönster i barnens perspektiv på sina rättigheter under pandemin.

Etiskt godkännande erhöles från den svenska etikprövningsmyndigheten (Dnr 2022-04241-01). Skriftliga samtycken samlades in från alla barn och skriftliga eller muntliga samtycken erhöles från vårdnadshavare för barn under 15 år.

Resultat

Resultaten av denna studie belyser barnens uppfattningar om COVID-19-pandemins påverkan på deras rättigheter och deras förslag på framtida politik och praxis. Resultaten presenteras i fyra huvudteman Vilka inkluderar pandemins effekt på barnens liv, störningen av deras utbildning, behovet av att främja tvåvägskommunikation, och barnens förslag till beslutsfattare.

”Dumma Corona” stör barnens liv

Många barn tyckte att Sverige hanterade Covid-19-pandemin mycket väl och betydligt bättre än andra länder. De upplevde att Sverige gjorde sitt bästa för att hantera pandemin samtidigt som man hade barnens välbefinnande i åtanke, detta eftersom barnen i Sverige fortfarande kunde leva ett ” normalt ” liv, vara utomhus och gå i skolan. Barnen nämnde också att vaccinationsprogrammet sköttes effektivt av regeringen, eftersom vaccinationer gavs till de som behövde

dem mest, erbjöds kostnadsfritt och barn kunde få vaccinationer i skolorna vilket uppmuntrade många barn att vaccinera sig.

Barnen påpekade dock hur pandemin och dess åtgärder påverkade deras fysiska och mentala hälsa. I början av pandemin kände barnen sig rädda eftersom rykten spreds mellan barnen om hur farlig och dödlig Covid-19 var. Barnen var rädda för att bli smittade och oroliga för de äldre av sina släktingar.

“Och sen var det såhär, jag kollade bara en dag och efter 10 minuter den gick upp [statistik på antal döda människor på grund av Covid-19] flera miljoner så jag bara tänkte “jag dör, asså jag dör”. Sen när jag fick det och det gick över ... jag tyckte det var mer skönt än jobbigt att ha corona.” (Barn 1: FGD 5)

Figur 1: Dumma Corona (Barnanteckning), FGD 4

Vissa barn blev irriterade och kände sig begränsade av hygieninstruktionerna, inklusive frekvent handtvätt, maskbärande och att hålla avstånd mot andra. Restriktionerna påverkade också barnens rutiner och fritid i skolan. Det fanns färre möjligheter att leka lekar med fysisk kontakt, och instruktionerna ledde till långa köer vid lunchen i skolorna, vilket lämnade lite tid att äta och skapade mycket stress.

Barnen nämnde också att de under pandemin stannade hemma under längre perioder. Många träningspass ställdes in, simhallar stängdes och det fanns mindre möjlighet att leka utanför hemmet. På grund av detta stannade barnen hemma mer och spelade på sina mobiltelefoner eller videospel online. Barnen

nämnde att detta påverkade deras möjligheter att vara aktiva och att de kände sig mer uttråkade, stressade och oroliga.

“ Asså jag fick ju typ ingen frisk luft det var bara att jag öppnade fönstret och jag bara var i min säng och kanske kollade på mobilen men det var såhär tråkigt ... sådära jag fick ju vara hemma mer.” (Barn 1, FGD 4)

Barnen kände också av den ekonomiska påverkan pandemin hade på deras liv. Inflationen och förlust av familjeinkomster bidrog till ekonomisk svårigheter för många hushåll och skolor.

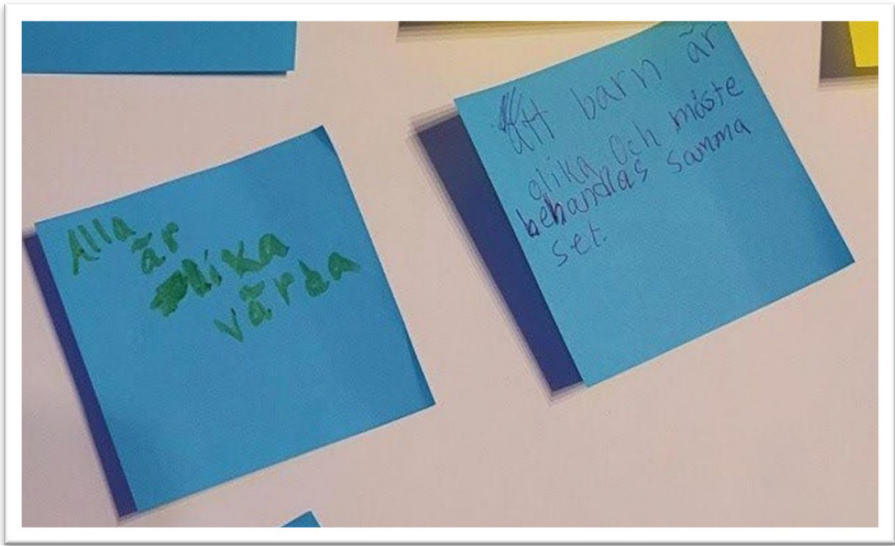
“Men under pandemin så blev ju många grejer mycket dyrare till exempel jag minns det var till exempel på fritids man kanske alltid fick baka, så kanske de la ner det för att det blev så dyrt, ... på matsalen det kanske var annorlunda till exempel att man inte får någon frukt eller att kanske mindre portioner.” (Barn 2, FGD 3)

Störningar i utbildningen och ökade ojämlikheter

Under pandemin införde vissa skolor distansundervisning under olika tidsperioder. På grund av smittriskan och ökad frånvaro av elever och lärare. Barnen uppgav att vissa elever inte tog distansundervisningen på allvar eftersom de lätt blev distraherade och hade svårare att fokusera. Undervisningen var långsam och repetitiv, och lärarna hade svårt att upprätthålla elevdeltagande och motivation. En del barn påpekade också att lärarna inte kunde ge tillräckligt med stöd, särskilt inte för de som behövde det mest, till exempel de som är nya i Sverige, de som behöver extra hjälp med läxor och de med särskilda behov.

“när vi hade distansundervisning då blev det inte lika mycket. Och jag tycker att man fick sämre jo- asså man lärde sig mycket mindre, vi fick mindre hjälp och så” (Barn 3, FGD 3)

Barnen pekade på flera ojämlikheter till följd av distansundervisningen. Skolorna införde distansundervisning i olika omfattning, från några dagar till en hel termin. Skolorna använde också olika digitala verktyg för att leverera kurserna och nivån av stöd till eleverna varierade. Medan vissa skolor tillhandahöll datorer för eleverna att använda hemma för distansundervisningen, använde vissa elever sina mobiltelefoner vilket skapade svårigheter att följa lektionerna eftersom mobilnotifikationer lätt distraherade deras uppmärksamhet. Tillgången till internet hemma var också en utmaning för vissa elever.

Figur 2: Alla är lika värda (Barnanteckning), FGD 1

Generellt sett upplevde barnen att de inte lärde sig så mycket under pandemin och att deras skolgång och betyg påverkades. Detta ledde till att vissa tyckte att tiden under pandemin var förlorad eftersom de inte kunde utvecklas, utan allt fokus låg på att ta sig igenom denna period.

“Tror det var något sånt. De kan ju bara skylla på corona och på så sätt kändes det som att det var liksom vi skulle bara ta oss igenom det här och skita i resten och sen fokusera på skolan.” (Barn 2: FGD4)

Behovet av att främja tvåvägskommunikation

Barnen uppskattade den information de fick under pandemin och att den fanns tillgänglig på olika språk. Tillgången till barnvänliga nyhetsprogram, som ”Lilla Aktuellt,” ansågs värdefullt för att lära sig mer om vad som hände i världen för den yngre publiken. Vissa barn tyckte att regeringen gav tillräckligt med information om pandemin genom nyheterna, medan andra barn tyckte att de inte fick tillräckligt med information och att det inte förekom tillräckligt med diskussioner i skolorna om pandemin.

Tillgång till korrekt och pålitlig information upplevdes som viktigt. Barnen föreslog att lärarna skulle kunna ta ett större ansvar för att förse dem med information istället för att de skulle få felaktig information från sociala medier och kamrater.

“Ja, när det började bli pandemi hade man kunnat såhär tagit ett snack med hela klassen om vad det var och folk som hade frågor om det [...] Men det blev aldrig riktigt så i vår klass. Det blev liksom att folk gick runt och så spreds det rykten om det “oj jag har hört att 70 000 har dött liksom” och då kunde man bli ännu mer rädd” (Barn 3: FGD1)

Samtidigt betonade barnen att beslutsfattare borde lyssna på deras röster. Barnen kände att det var viktigt för dem att prata om sina rättigheter under pandemin, och de föreslog olika kanaler för beslutsfattarna att nå dem. Barnen föreslog att ha en specifik postadress, e-post eller sociala medier-plattform där de kan skicka sina synpunkter till beslutsfattarna. Regeringen kan också låta barn använda en tidning eller en webbplats där de kan uttrycka sina idéer. Barnen föreslog också att skolorna skulle kunna vara en kommunikationskanal där barnen kan göra sina röster hörda för beslutsfattarna. Myndigheterna skulle även kunna skicka enkäter till barnen under pandemin för att få veta om deras livskvalitet och hälsa.

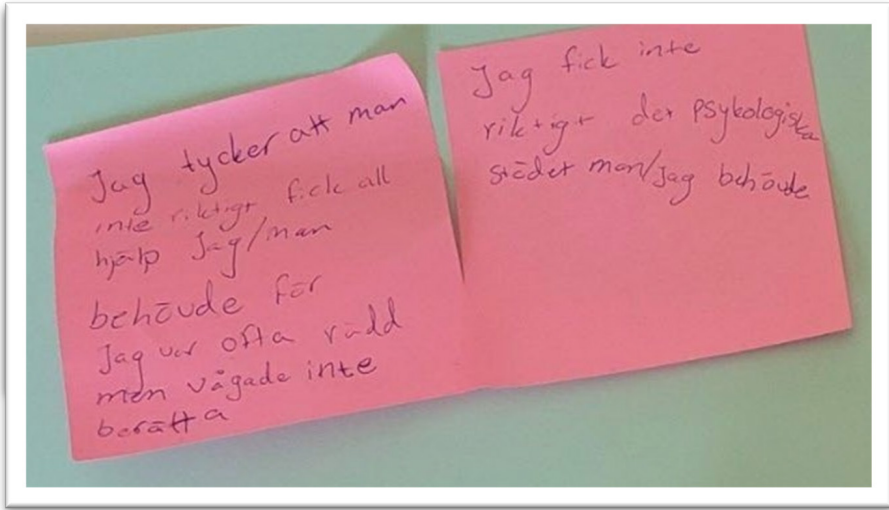
“det viktigaste var att prata typ om sina rättigheter och åsikter... kanske vad man hade gjort under pandemin” (Barn 4: FGD2)

Barnens behov och förslag till beslutsfattare

Barnen hade flera förslag till beslutsfattare för att förbereda sig inför framtida pandemier. Förslagen kretsade kring investeringar i skolor, sjukvård och kampen mot diskriminering och ojämlikhet.

Barnen uttryckte oro över tillgången till hälso- och sjukvård under pandemin. De tyckte att det var svårt att få hjälp under pandemin. De betonade särskilt sitt behov av stöd för mental hälsa. Barnen föreslog att fler anställda på sjukhuset skulle kunna bidra till att lösa svårigheterna att få tillgång till hälso- och sjukvård under pandemin.

Barnen tyckte att regeringen också borde investera mer i skolor och skolhälsa. De ansåg att skolorna borde spela en större roll i barnens hälsa, särskilt deras mentala hälsa. Barnen nämnde att stödet för mental hälsa i skolorna var otillräckligt under pandemin. Barnen behövde uttrycka sina rädslor, oro, och tankar, men det fanns för få sjuksköterskor, och de var upptagna med andra uppgifter. Barnen föreslog att regeringen borde investera i skolhälsa genom att anställa fler skolsköterskor. Ekonomiskt stöd till skolor skulle också bidra till att hantera problemet gällande dyr mat och material under pandemier.

Figur 3: Jag fick inte stödet jag behövde (Barnanteckning), FGD 4

“För att de vuxna sa ju aldrig liksom att om ni är rädda får ni prata med henne [skolsköterska] utan hon var bara där men hon hjälpte ingen [...] Då är hon upptagen och så är det bara några speciella elever, en som har såhär riktigt jobbigt i skolan och då är det med själva skolarbetet då” (Barn 3: FGD4)

Med hänvisning till den ökade ojämlikheten under pandemin föreslog barnen att mer stöd ges till behövande barnfamiljer för att garantera en god levnadsstandard för alla barn. Detta skulle också hjälpa till att säkerställa bättre tillgång till fritidsaktiviteter, särskilt för barn som lever i fattiga familjer.

Barnen upplevde att det förekom mycket diskriminering mot barn med asiatisk bakgrund under pandemin. De föreslog att beslutsfattare borde utfärda striktare regler mot diskriminering och se till att dessa regler följs. De ansåg att det behövs strängare straff mot barn och vuxna som mobbar andra barn och behandlar dem annorlunda på grund av någon diskrimineringsgrund.

Diskussion

Denna studie belyser barnens upplevelser och perspektiv på sina rättigheter under COVID-19-pandemin i Sverige. Resultaten visar att barnens perspektiv och erfarenheter under pandemin är värdefulla för att förstå de komplexa utmaningar de ställs inför och hur deras rättigheter kan skyddas och främjas.

Sverige hade relativt avslappnade riktlinjer som svar på Covid-19-pandemin. Även om vissa grundskolor stängdes under olika perioder på grund av höga Covid-19-fall, var Sverige det enda OECD-landet som höll grundskolorna öpp-

na under pandemin, medan gymnasieskolorna var stängda från den 18 mars till mitten av juni 2020 [2, 12]. Ytterligare restriktioner för idrottsturneringar infördes den 2 mars 2021 [13]. Det är uppenbart att medan Sverige lyckades upprätthålla vissa aspekter av barnens liv relativt normalt, fanns det betydande områden där barnen kände sig otillräckligt stöttade.

Litteraturen visar att lärarna hade utmaningar med att närvara, ge stöd, behålla kontrollen och utvärdera studenter under distansundervisningen [14]. Barnens erfarenheter av ojämlikheter under distansundervisningen belyser vikten av att säkerställa lika tillgång till utbildningsresurser. Detta inkluderar både teknisk utrustning och internetuppkoppling, samt stöd för och från lärare.

Kommunikation framstår som ett annat kritiskt område. Covid-19-pandemin understryker vikten av effektiv kommunikation och korrekt informationsspridning för att hantera kriser och säkerställa att barns rättigheter skyddas [15]. Barnens förslag på bättre informationskanaler och mer aktivt lyssnande från beslutsfattare betonar vikten av tvåvägskommunikation. Detta kan bidra till att säkerställa att barnens röster blir hörda och att deras behov och rättigheter beaktas i beslutsprocesser.

Barn uttryckte en rad olika känslor under pandemin, bland annat intensiv rädsla för att smittas av sjukdomen eller förlora närstående [10]. Att följa hygienreglerna var också kopplat till ökad oro och stress bland svenska barn [16]. Det svenska sjukvårdssystemet stod inför stora utmaningar med överarbetad vårdpersonal och höga stressnivåer [17]. En central insikt är att barns mentala hälsa behöver prioriteras högre i både krisberedskap och löpande skolhälsovård. Att ha tillräckligt med skolsköterskor och andra stödresurser tillgängliga är avgörande för att kunna hantera både vardagliga och krisrelaterade problem.

Sammantaget understryker denna studie vikten av att integrera barns perspektiv i utformningen och implementeringen av politik och åtgärder, särskilt under kriser. Genom att ta tillvara på barns erfarenheter och förslag kan vi skapa en mer inkluderande och rättvis framtid där barns rättigheter skyddas och främjas, även under de mest utmanande omständigheterna.

Tack

Denna studie är inom ramen för forskningsprojektet Den globala barnrättsdialogen under covid-19, som har beviljats medel av Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) och Pfizer Health Research Foundation. Ett särskilt tack till alla barn som deltog i denna studie och till de samtalsledare som hjälpte till att samla in data; Shahd El Nabris och Shaimaa El Nabris.

Referenser

- [1] Vancic A, Pärson GFA. Changed Buying Behavior in the COVID-19 pandemic: the influence of Price Sensitivity and Perceived Quality. 2020.
- [2] Lindblad S, Wärvik G-B, Berndtsson I, Jodal E-B, Lindqvist A, Messina Dahlberg G, et al. School lockdown? Comparative analyses of responses to the COVID-19 pandemic in European countries. *European Educational Research Journal*. 2021;20(5):564-83.
- [3] CARTER B, Foster M, Al-Motlaq M, Neill S, O'sullivan T, Majamanda M, et al. Seeing lockdown through the eyes of children from around the world: Reflecting on a children's artwork project. *Nursing Praxis in Aotearoa New Zealand*. 2021;37(3):104-15.
- [4] Vlachos J, Hertegård E, Svaleryd H. School closures and SARS-CoV-2. Evidence from Sweden's partial school closure. *MedRxiv*. 2020:2020.10. 13.20211359.
- [5] Unicef. Convention on the Rights of the Child. 1989.
- [6] D'Ambruoso L, Abbott P, Ivarsson A. Sweden case study: Recognising and including children's rights and direct voice in law, policy and programs. 2019.
- [7] Dahlström C, Lindvall J. Sweden and the COVID-19 Crisis. 2021.
- [8] Stjernswärd S, Meier M, Tilgmann C, Glasdam S. Children's Voices on the COVID-19 Pandemic as Presented in Swedish Junior and Daily Newspapers. *Journal of Childhood Studies*. 2024;49(1):57-74.
- [9] RyDSTRöm L-L, ÅngSTRöm-BRännSTRöm C, Blake L, Brayl L, Carter B, Forsner M, et al. How children in Sweden accessed and perceived information during the first phase of the Covid-19 pandemic. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2022;50(1):144-51.
- [10] Sarkadi A, Sahlin Torp L, Pérez-Aronsson A, Warner G. Children's expressions of worry during the COVID-19 pandemic in Sweden. *Journal of Pediatric Psychology*. 2021;46(8):939-49.
- [11] Braun V, Clarke V. Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative Psychology*. 2021.
- [12] Svaleryd H, Björkegren E, Vlachos J. The impact of the COVID-19 school closure on adolescents' use of mental healthcare services in Sweden. *MedRxiv*. 2021:2021.12. 12.21267684.
- [13] Helfer A, Aapola-Kari S, Ibsen JT. Children and Young People's Participation During the Corona Pandemic—Nordic Initiatives. Report No 177. [Internet]. Finnish Youth Research Society and authors; 2023.
- [14] Bergdahl N, Nouri J. Covid-19 and crisis-prompted distance education in Sweden. *Technology, Knowledge and Learning*. 2021;26(3):443-59.
- [15] MA S, Pande N, PK SK. Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic—A study of Kerala government's success. *Journal of Public Affairs*. 2021;21(4):e2721.
- [16] Jenholt Nolbris M, Ragnarsson S, Brorsson A-L, Garcia de Avila M, Forsner M, Kull I, et al. Young children's voices in an unlocked Sweden during the COVID-19 pandemic. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2022;50(6):693-702.
- [17] Ludvigsson JF. How Sweden approached the COVID-19 pandemic: Summary and commentary on the National Commission Inquiry. *Acta Paediatrica*. 2023;112(1):19-33.